

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, доцента Хабло Оксани Юрїївни на дисертаційне дослідження Бовнегри Ірини Василівни на тему «Процесуальна діяльність адвоката в стадії підготовчого судового провадження», подане до захисту у спеціалізовану вчену раду Національної академії внутрішніх справ на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дослідження. Забезпечення гарантованих Конституцією України прав та свобод особи у кримінальному провадженні реалізовується органами та посадовими особами, які його здійснюють. Значна роль у забезпеченні прав та свобод осіб під час кримінального провадження належить адвокатам, які мають надавати необхідну професійну правничу допомогу учасникам процесу. Але якісна професійна правнича допомога адвоката залежить від багатьох факторів як суб'єктивного, так і об'єктивного характеру. І якщо на суб'єктивні фактори можливо вплинути, то об'єктивні можуть піддаватись змінам лише незалежно від волі адвоката.

Одним із таких об'єктивних факторів є стан правового регулювання діяльності адвоката у кримінальному провадженні. Якість такого правового регулювання безпосередньо впливає на діяльність адвоката та субсидіарно на особу, якій він надає професійну правничу допомогу. Саме тому проблемні питання процесуальної діяльності адвоката в стадії підготовчого судового провадження є актуальними та нагальними. Водночас, наукових досліджень з цієї проблематики обмаль.

Викладене вище засвідчує актуальність, теоретичну і практичну значущість обраної теми дослідження, у якому на основі доктринальних положень кримінального процесу, з урахуванням правозастосовної практики обґрунтовано низку наукових та практичних положень і висновків щодо процесуальної діяльності адвоката в стадії підготовчого судового провадження.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача. Вивчення дисертації та наукових публікацій здобувачки свідчить про те, що правильне встановлення мети, об'єкта, предмета і завдань дисертації зумовило

відповідну логічну структуру та уможливило здійснення усебічного й повного дослідження обраної теми у межах визначених обсягів.

При написанні роботи авторка проаналізував достатню кількість джерел (292 найменування), ґрунтовно та критично вивчила праці науковців, що дало їй змогу вирішити важливу наукову задачу, дати відповіді на актуальні й суттєві для науки кримінального процесу та правозастосовної практики питання, сформулювати пропозиції та рекомендації щодо процесуальної діяльності адвоката в стадії підготовчого судового провадження.

Обґрунтованість та достовірність сформульованих у дисертації наукових положень, висновків, пропозицій і рекомендацій визначається та забезпечується емпіричною базою дослідження, яку становлять дані офіційної статистики за період 2020–2024 років; результати вивчення 85 судових рішень, ухвалених у кримінальних провадженнях і розміщених у Єдиному державному реєстрі судових рішень протягом 2013–2024 років; результати анкетування 64 адвокатів і 48 суддів (Волинська, Київська, Одеська, Черкаська області та м. Київ). Також використано власний досвід практичної роботи дисертантки, зокрема у сфері адвокатської практики.

Результати наукового дослідження апробовано у виступах авторки на міжнародних науково-практичних конференціях, круглих столах та опубліковано в семи наукових публікаціях, серед яких три статті – у виданнях, що включені МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, одна стаття – у міжнародному науковому виданні, а також у трьох тезах, що опубліковані в збірниках доповідей на науково-практичних конференціях, круглих столах.

Отже, дисертаційне дослідження І.В. Бовнегри на тему «Процесуальна діяльність адвоката в стадії підготовчого судового провадження» виконане на високому науковому рівні, а публікації здобувачки є взаємовідповідними та відбивають зміст і сутність обраної наукової проблематики.

Новизна представлених теоретичних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях.

Дисертація І.В. Бовнегри є дисертація є системним монографічним дослідженням теоретичних і практичних аспектів процесуальної діяльності адвоката в стадії підготовчого судового провадження, з огляду на сучасні тенденції розвитку кримінального процесуального законодавства та правозастосовної практики, що дало змогу сформулювати низку нових положень і висновків, надати практичні рекомендації та пропозиції з досліджуваних питань.

Зокрема, обґрунтовано необхідність нормативної регламентації в нормах КПК України визначення терміна «адвокат» як фізичної особи, яка на підставах і в порядку, що передбачені Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» і КПК України, здійснює захист, представництво й надає інші види правничої допомоги клієнтам – фізичним та юридичним особам, які є учасниками кримінального провадження; – аргументовано доцільність закріплення в КПК України спеціальних процесуальних прав адвоката, тобто тих процесуальних прав, які не реалізує безпосередньо особа, яку він захищає або представляє, або надає інші види правничої допомоги, які необхідні адвокату для виконання покладених на нього функцій та завдань, незалежно від процесуального статусу його клієнта.

Окрім цього, удосконалено:

- поняття міжнародних стандартів правового регулювання участі адвоката в підготовчому судовому провадженні в кримінальному провадженні;
- зміст правової позиції адвоката;
- зміст міжнародно-правових стандартів, що сформувались у сфері реалізації права кожного на професійну правничу допомогу у кримінальному провадженні;
- наукові положення про зміст процесуальних повноважень адвоката в кожному конкретному випадку надання ним професійної правничої допомоги в кримінальному провадженні, що відображає не тільки їх загальний зміст та обсяг, що визначені Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» і КПК України, а й волевиявлення особи, яку він

захищає/представляє, якій надає інші види правничої допомоги, оскільки вони є похідними від нього, ґрунтуються на відображенні її інтересів, підпорядковані меті охорони та захисту її прав і законних інтересів.

Дістало подальший розвиток:

– аргументування доцільності подальшого вдосконалення та розвитку національного кримінального процесуального законодавства, насамперед за напрямками: 1) гарантій судового захисту та права на професійну правничу допомогу для кожного учасника кримінальних процесуальних відносин; 2) дотримання принципу незалежності адвокатів як одного з необхідних елементів незалежності системи правосуддя;

– положення щодо специфіки процесуальної діяльності адвоката в стадії підготовчого судового провадження, що обумовлена: матеріалами, які надійшли до суду від прокурора, і тим предметом розгляду, що сформульований ним у підсумковому за наслідками досудового розслідування процесуальному рішенні; особливостями доказової діяльності на цьому етапі кримінальної процесуальної діяльності; диференціацією рішень, які приймає суд за результатами підготовчого провадження;

– положення щодо етапів розвитку процесуальної діяльності адвоката в підготовчому судовому провадженні, під час втілення яких можна констатувати як розширення обсягу професійних повноважень адвоката-захисника/представника й удосконалення правових норм, спрямованих на забезпечення їх реалізації.

Окрім розглянутих вище, в роботі містяться й інші положення, висновки та рекомендації, які в сукупності забезпечують цілісність наукової новизни проведеного І.В. Бовнегрою дослідження.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Обґрунтованість результатів дослідження, положень та висновків дисертаційної роботи І.В. Бовнегри не викликає суттєвих зауважень. Усі наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації, достатньою мірою

обґрунтовані та відповідають меті та завданням дослідження, викладені у загальних висновках та висвітлені в опублікованих працях здобувача.

Зроблені І.В. Бовнегрою наукові висновки мають вагому аргументацію, є належним чином обґрунтованими. Висновки дисертаційної роботи викладені авторкою чітко, коректно та логічно витікають із отриманих результатів, а рекомендації ґрунтуються на висновках дослідження. Підтвердженням достовірності наукових положень і висновків, викладених в дисертації, є належна методологія дослідження.

Дисертаційне дослідження І.В. Бовнегри ґрунтується на положеннях: Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки, затвердженої Указом Президента України від 11 червня 2021 року № 231/2021, Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021; узгоджується з Пріоритетними напрямками фундаментальних та прикладних наукових досліджень у галузі права, визначеними Стратегією розвитку Національної академії правових наук України на 2021–2025 роки, виконане відповідно до Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки, затверджених наказом МВС України від 11 червня 2020 року № 454, Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2021–2024 роки, Плану проведення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт у Національній академії внутрішніх справ.

Обґрунтованість наукових положень дисертації забезпечується належною джерельною базою дослідження, широкою методологічною базою та достатніми емпіричними даними.

Отже, результати дисертаційного дослідження І.В. Бовнегри, які виносяться на захист є достатньо аргументованими, обґрунтованими, логічними та переконливими, мають належний ступінь наукової новизни та практичне значення.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Встановлюючи завдання дисертаційного дослідження в межах окресленої мети, автор підходить до її деталізації обґрунтовано та логічно, визначаючи наступні: – визначити стан наукового дослідження та генезу правової регламентації процесуальної діяльності адвоката в стадії підготовчого провадження; – висвітлити міжнародні стандарти правового регулювання участі адвоката в підготовчому провадженні; – з'ясувати сутність поняття та нормативно-правову основу діяльності адвоката в підготовчому провадженні; – окреслити структурну побудову процесуальної діяльності адвоката в контексті прийнятих у підготовчому судовому засіданні судом рішень; – проаналізувати зміст процесуальної діяльності адвоката в стадії підготовчого судового провадження як механізм реалізації завдань кримінального провадження; – дослідити особливості реалізації адвокатом процесуальної діяльності в стадії підготовчого провадження; – розробити пропозиції з удосконалення законодавства та сформулювати рекомендації щодо ефективної практики його застосування з питань, що становлять предмет дослідження.

Високий рівень виконання поставленого наукового завдання забезпечено належною методологією дослідження. Так, дисертаційне дослідження ґрунтується на використанні загальнонаукового діалектико-матеріалістичного методу пізнання соціальних явищ і процесів та комплексного застосування історико-правового, порівняльно-правового, формально-логічного, соціологічного та інших методів з урахуванням визначеної мети і завдань дослідження, його об'єкта та предмета. Так, історико-правовий метод шляхом порівнянь історико-правових джерел дозволив охарактеризувати процесуальну діяльність адвоката в кримінальному процесі загалом і в стадії підготовчого провадження зокрема. За допомогою порівняльно-правового методу проаналізовано міжнародні стандарти правового регулювання участі адвоката в підготовчому провадженні. Завдяки формально-логічному методу опрацьовано норми КПК України й інших нормативно-правових джерел, встановлено зміст і

нормативно-правову основу діяльності адвоката в підготовчому провадженні, правову природу, структурну побудову діяльності адвоката в стадії підготовчого судового провадження, сформульовано пропозиції з удосконалення окремих кримінальних процесуальних норм.

Отже, поставлені наукові завдання виконано на належному методологічному рівні, а дисертант опанував необхідні компетенції для рівня доктора філософії.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження полягає у тому, що сформульовані дисертанткою у роботі висновки й пропозиції впроваджено та використовуються у – науково-дослідній діяльності – під час подальшого дослідження процесуальної діяльності адвоката в стадії підготовчого провадження (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 30 квітня 2024 року № 56-НД); – правозастосовній діяльності адвокатури (акт впровадження адвокатського об'єднання «БАКЛЕРС» від 10 квітня 2024 року); – правозастосовній діяльності суду (акти впровадження Святошинського районного суду м. Києва від 15 квітня 2024 року, Любашівського районного суду Одеської області від 19 квітня 2024 року, Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 10 травня 2024 року); – практику захисної діяльності – під час здійснення захисту в кримінальних провадженнях (акт впровадження адвокатського об'єднання «Ю.Р.С.П.»); – освітньому процесі (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 30 квітня 2024 року № 55-ОП).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Дисертаційне дослідження І.В. Бовнегри має чітку структуру, що відповідає вимогам МОН України та порядку присудження ступеня доктора філософії. Робота складається зі вступу, трьох розділів, поділених на шість підрозділів, висновків, списку використаних джерел (292 найменування на 28 сторінках) і додатків (на 26 сторінках). Загальний обсяг дисертації становить 270 сторінок, із яких обсяг основного тексту – 206 сторінок.

Анотація у стислій формі представляє основні тези дисертаційного дослідження, наводить перелік публікацій, в яких викладені основні результати рецензованого дослідження. Анотація викладена українською і англійською мовами.

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, охарактеризовано ступінь її наукової розробки, зв'язок із науковими програмами, планами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет та методи дисертаційного дослідження, емпіричну базу, сформульовано наукову новизну, практичне значення результатів та зазначено інформацію про апробацію дисертації.

У **розділі 1.** «Теоретико-методологічні засади дослідження діяльності адвоката в підготовчому судовому провадженні» міститься два підрозділи: 1.1. Стан наукового дослідження та генеза правової регламентації процесуальної діяльності адвоката в стадії підготовчого провадження; 1.2. Міжнародні стандарти правового регулювання участі адвоката в підготовчому провадженні. В межах цього розділу запропоновано періодизацію етапів розвитку інституту процесуальної діяльності адвоката та здійснено класифікацію джерел міжнародних стандартів правового регулювання адвокатської діяльності.

Розділ 2. «Структура процесуальної діяльності адвоката в стадії підготовчого судового провадження» складається з двох підрозділів 2.1. Сутність, поняття та нормативно-правова основа діяльності адвоката в підготовчому провадженні; 2.2. Структурна побудова процесуальної діяльності адвоката в контексті прийнятих у підготовчому судовому засіданні судом рішень. Під процесуальною діяльністю адвоката у підготовчому кримінальному провадженні запропоновано розуміти передбачену КПК України діяльність адвоката у підготовчому кримінальному провадженні в інтересах свого клієнта, яких об'єднує спільна мета й функціональна спрямованість на забезпечення захисту, реалізації прав, свобод і законних інтересів клієнта відповідно до його процесуального статусу, недопущення їх порушень, а також на сприяння їх відновленню в разі порушення.

У розділі 3. «Зміст і форма реалізації адвокатської діяльності в стадії підготовчого провадження» міститься два підрозділи: 3.1. Зміст процесуальної діяльності адвоката в стадії підготовчого судового провадження як механізм вирішення завдань кримінального провадження; 3.2. Особливості реалізації адвокатом процесуальної діяльності в стадії підготовчого провадження. В межах цього розділу визначено, що специфіку процесуальної діяльності адвоката в стадії підготовчого судового провадження обумовлюють, насамперед, особливості процесу кримінального процесуального доказування в цій стадії.

Після кожного розділу та наприкінці дисертаційного дослідження І.В. Бовнегрою наводяться **висновки**, які відповідають завданням та меті роботи, узгоджуються з отриманими результатами, мають належну аргументацію, є обґрунтованими і характеризуються належним рівнем достовірності.

Список використаних джерел складається з 292 найменувань (на 28 сторінках) та включає як наукові публікації, так і рішення судової практики.

Вищенаведене дозволяє стверджувати, що дисертація І.В. Бовнегри відповідає існуючим вимогам та є завершеною науковою працею.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації в практиці. Отримані результати дисертаційного дослідження І.В. Бовнегри на тему «Процесуальна діяльність адвоката в стадії підготовчого судового провадження» можуть бути рекомендовано для використання в освітньому процесі закладів вищої освіти юридичного профілю, у науково-дослідних розробках наукових установ, під час підготовки наукових публікацій та монографій, планування та проведення досліджень за цим напрямом, а також у практичній діяльності адвокатів.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. У цілому позитивно оцінюючи рецензовану працю, необхідно звернути увагу на окремі дискусійні питання, які, на нашу думку, потребують або додаткової аргументації, або спеціальних пояснень під час захисту:

1. Підрозділ 1.1. дисертаційної роботи присвячений дослідженню генези правової регламентації процесуальної діяльності адвоката. Ознайомившись із текстом вказаного підрозділу у рецензента виникли такі запитання:

– чому Ви не розпочинаєте дослідження процесуальної діяльності адвоката/захисника/представника з часів Київської Русі? Хоча класичної адвокатури того часу не було, але ж за нормами «Руської Правди» фактичну роль захисників виконували родичі, друзі та сусіди сторін, «послухи» та «видоки». Тобто була, так звана, «родинна адвокатура»;

– чому Ви фактично оминули «Права за якими судиться малоросійський народ» 1743 року, який хоч і не отримав схвалення в сенаті, але широко застосовувався на практиці впродовж XVI–XVIII століть? В цьому документі, більш ніж за сто років до Статуту кримінального судочинства 1864 року, якому Ви приділили ґрунтовну увагу, було прописано, що «адвокатом, пленіпотентом, патроном, прокуратором і повіреним називається той, хто в чужій справі, з чийогось доручення замість нього на суді обстоює, відповідає й розправляється» [артикул 7 глави 8];

– окрім цього, Ви вказуєте, що «сама судова реформа 1864 р. стала визначальною у плані трансформації всієї тогочасної правової системи, зокрема й на українських землях. ... до цієї реформи інститут адвокатури де-юре був відсутній» (сторінки 24-25). Втім, далі Ви зазначаєте, що діяльності адвокатів був присвячений артикул 13 розділу VI першої редакції Литовського статуту (1529 р.). Окрім того, у другій редакції Литовського статуту (1566 р.), були деталізовані причини, за яких особа могла скористатись послугами адвоката (артикули 32, 33 розділу IV) (сторінка 26). Тому виникає логічне запитання: чи можна стверджувати, що до 1864 року на українських землях інститут адвокатури де-юре був відсутній?

2. По тексту роботи вживаються терміни: «кримінальні процесуальні відносини» та «кримінальні процесуальні правовідносини». Зокрема, на сторінці 15 вказано, що «об'єкт дослідження – правовідносини, що виникають, розвиваються і припиняються під час здійснення процесуальної діяльності

адвокатом у стадії підготовчого судового провадження». Втім, у висновках до роботи автор переважно використовує термін «кримінальні процесуальні відносини». Зокрема, на сторінці 213 дисертації вказано, що кримінальне процесуальне законодавство «потребує подальшого покращення насамперед за напрямками: 1) гарантій судового захисту та права на професійну правничу допомогу для кожного учасника кримінальних процесуальних відносин». «Нормативно-правова основа діяльності адвоката в кримінальному провадженні ґрунтується на синтезі норм права, які регулюють таку діяльність, але знаходяться в різних нормативно-правових актах, що як встановлюють правовий статус адвоката, так і регулюють питання його участі в кримінальних процесуальних відносинах».

Тому під час захисту авторці слід пояснити: ототожнює вона ці терміни і вживає як синоніми, чи розрізняє.

Втім, перелічені зауваження і побажання мають дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації. За своєю актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю та практичною значущістю одержаних результатів, а також за авторськими публікаціями ця робота є внеском в розвиток вітчизняної науки в галузі кримінального процесу.

Відсутність порушень академічної доброчесності. У ході вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій, фактів порушень академічної доброчесності не виявлено. Дисертація І.В. Бовнегри на тему «Процесуальна діяльність адвоката в стадії підготовчого судового провадження» є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

ВИСНОВОК

про відповідність дисертації встановленим вимогам

1. Дисертація Бовнегри Ірини Василівни на тему «Процесуальна діяльність адвоката в стадії підготовчого судового провадження», подана на здобуття ступеня доктора філософії, є комплексним, цілісним, завершеним науковим дослідженням, містить нові науково обґрунтовані результати, що

відрізняються новизною в постановці і вирішенні проблем, пов'язаних із процесуальною діяльністю адвоката в стадії підготовчого судового провадження в кримінальному процесі.

2. Дисертація Бовнегри Ірини Василівни за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною значимістю здобутих результатів відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами й доповненнями від 03 травня 2024 року № 507), наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами й доповненнями від 31 травня 2019 року № 759) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами й доповненнями від 03 травня 2024 року № 507), а її авторка – Бовнегра Ірина Василівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

**завідувач кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент**

Оксана ХАБЛО